

Budowanie strefy współdziałania.
Wykorzystanie wiedzy rodziców
we wczesnym wspomaganiu
rozwoju dziecka.

Zenobia Bogdanowska
Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Nr 2
w Olsztynie

Współdziałanie

- Zdolność tworzenia więzi z innymi, umiejętność pracy w grupie na rzecz osiągania wspólnych celów.
- Umiejętność zespołowego wykonywania zadań i wspólnego rozwiązywania problemów.

Zasady współdziałania:

- odpowiedzialność,
- zaangażowanie,
- umiejętność budowania pracy w zespole na rzecz osiągania wspólnych celów,
- dobra komunikacja.

Budowanie strefy współdziałania

Cele:

- współpraca specjalistów z rodzicami,
- podniesienie świadomości rodziców we wczesnym wspomaganiu rozwoju dzieci,
- identyfikacja problemu,
- ukazanie znaczącej roli rodziców w obserwacji dziecka,
- poszukiwanie rozwiązań problemu,
- skuteczna realizacja wyznaczonych zadań.

Doświadczenia

(od 2000 roku)

- realizacja programu „Kotek Miluś” dla dzieci w wieku żłobkowym i ich rodziców,
- warsztaty szkoleniowe dla rodziców i opiekunek żłobkowych prowadzonych przez logopedę i psychologa,
- warsztaty szkoleniowe na oddziale noworodkowym dla logopedów Warmii i Mazur,
- cykl warsztatów, szkoleń, konferencji dotyczących wczesnego wspomagania rozwoju dziecka dla rodziców i specjalistów - prowadzonych przez autorytety naukowe z całej Polski,
- realizacja programu „Rodzic na plus” w przedszkolach,
- warsztaty dla rodziców z małymi dziećmi w Międzynarodowym Tygodniu Bliskości, Międzynarodowym Dniu Logopedy, dniach otwartych Poradni, (...), www.logopeda.pl - 2009-09-25
- porady i konsultacje dla rodziców w placówkach, również on-line,
- publikacje dla rodziców.

Budowanie strefy współdziałania w oparciu o:

- szanowanie godności rodziców,
- indywidualizację udzielanej pomocy,
- określenie przez rodziców realnej wizji,
- wzmacnianie zaangażowania rodziców w procesie wczesnego wspomaganie rozwoju dziecka.

Budowanie strefy współdziałania. Jak?

- Rozpoznać mocne strony i pozytywny potencjał dziecka i rodziców.
- Zrozumieć i usłyszeć, jakie pozytywne zmiany w swoim życiu chcieliby zobaczyć rodzice.
- Wydobyć szczegółowe opisy celów i preferowanych wersji przyszłości.
- Zainteresować się osobą rodzica, docenić jego wiedzę dotyczącą rozwoju dziecka.
- Skupić się na identyfikowaniu tego, co jest właściwe i co działa oraz na silnych stronach, zdolnościach i zasobach rodziny.
- Podkreślać i doceniać wszystkie okazje, gdy rodzice współpracują z terapeutą.

Postawa i zachowania specjalisty/terapeuty:

- otwartość – bycie gotowym na zmiany, gotowość do dzielenia się wiedzą, informacjami,
- refleksja, analiza tego, o czym mówią inni,
- sprawdzanie (wypełnianie przestrzeni jasnymi informacjami – zamiast domysłów, fakty, konkrety),
- pokora wobec informacji zwrotnych od innych,
- wzajemność – korzystanie ze spostrzeżeń innych,
- cierpliwość – danie sobie i innym czasu na rozmowę,
- zaufanie – wiara we własne możliwości i innych.

Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka ma na celu:

- jak najwcześniejszą diagnozę oraz stymulowanie psychofizycznego rozwoju dziecka od chwili wykrycia niepełnosprawności do czasu podjęcia nauki w szkole,
- wsparcie rodziców w rozwoju potencjału ukrytych zdolności dziecka.

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ
z dnia 3 lutego 2009 r. w sprawie organizowania wczesnego
wspomagania rozwoju dzieci, Dziennik Ustaw Nr 23 , Poz. 133

Narodziny dziecka

- Moment przełomowy w życiu każdej rodziny. Obowiązki związane z tym faktem większość rodzin pokonuje pomyślnie.
- Każde dziecko jest indywidualnością, jedyną w swoim rodzaju. Dziedziczy po rodzicach cechy ciała i umysłu.
- To, w jakim stopniu rozwiną się one w procesie dojrzewania, będzie zależało od środowiska, w którym będzie ono wzrastało (C. Lee, 1997).

Rodzice dziecka z niepełnosprawnością

- Wykazano, że rodzice dzieci z autyzmem, w porównaniu z rodzicami dzieci z innymi problemami w rozwoju, np. z Zespołem Downa, mózgowym porażeniem dziecięcym odczuwają wyższy poziom lęku związany z wychowywaniem dziecka. Stres ten znacząco wpływa na funkcjonowanie rodziców (*E.Pisula, 1998*).
- W porównaniu z innymi dysfunkcjami, autyzm jest dodatkowym źródłem stresu rodziców związanym z brakiem kontaktu z własnym dzieckiem (*L.Bobkowicz-Lewartowska, 2000*).

Obserwacja dziecka

- Potrzebna jest gruntowna wiedza o dynamice rozwoju i sposobach porozumiewania się z dzieckiem, zwłaszcza najmłodszym.
- Odchylenia od normy rozwojowej w pierwszych miesiącach życia nie muszą świadczyć o uszkodzeniu ośrodkowego układu nerwowego.
- Dlatego tak ważne jest współdziałanie różnych specjalistów i rodziców.
- Im wcześniej zostaną zauważone nieprawidłowości rozwojowe, tym szybciej i skuteczniej można je skorygować.

Zadania dorosłych

- Nie można przebyć drogi rozwojowej za dziecko, ono samo musi wspinać się po kolejnych szczeblach swego rozwoju.
- Zadaniem dorosłego jest wspomaganie dziecka w jego rozwoju poprzez organizowanie procesu uczenia się i czuwanie nad jego przebiegiem (*E.Gruszczyk-Kolczyńska, E.Zielińska, 2000*).

Praca z rodzicami dziecka niepełnosprawnego tylko wtedy będzie efektywna, jeżeli:

- okażemy im szacunek i życzliwość,
- nie będziemy hamować ich emocji,
- zaakceptujemy ich uczucia,
- pokażemy, że traktujemy ich problem bardzo poważnie,
- będziemy stosować wzmocnienia za ich wysiłek i postawę.

Wsparcie rodziców - zadaniem specjalistów

- Jednym z zadań specjalistów we wspieraniu rodziców jest stworzenie spójnego i realistycznego obrazu dziecka.
- Specjaliści traktujący uważnie zaniepokojenie rodziców, mogą przyspieszyć rozwiązanie problemów małego dziecka z niepełnosprawnością.
- Bardzo często obawy rodziców są odbiciem obiektywnie istniejących problemów, które są trudne do zaobserwowania podczas krótkiego badania (*E.Pisula, 2005*).
- Dlatego tak ważne jest upowszechnianie wiedzy na temat prawidłowego rozwoju dziecka i odstępstw od normy. Może ona pomóc rodzicom w zaobserwowaniu ewentualnych nieprawidłowości i podjęciu szybkiej decyzji do zasięgnięcia specjalistycznej konsultacji.

Wsparcie rodziców

- Pozwólmy uwierzyć rodzicom dziecka z niepełnosprawnością, że ich rola jest wyjątkowa, że mają prawo, jak inni rodzice do marzeń, aspiracji, życiowych planów.
- Nie wymagajmy od nich, aby byli doskonałymi logopedami, pedagogami, rehabilitantami dla swoich dzieci.
- Ograniczajmy ich rolę do bycia dobrym, pozytywnie nastawionym rodzicem, czerpiącym radość z każdego nawet najmniejszego sukcesu we wzajemnych relacjach z dzieckiem (*J.Kielin, 2002; E.M. Minczakiewicz, 2003; J.Sakowska, 1999*).

Wsparcie rodziców

Zasada „**miej czas**” na:

- obserwację,
- słuchanie,
- podążanie za dzieckiem,
- zwyczajne bycie z dzieckiem podczas codziennych sytuacji,

aby w naturalnych warunkach uczyć się komunikowania z dzieckiem.

- Skuteczne porozumiewanie się jest najważniejszą umiejętnością, jaką należy rozwijać w życiu.

www.hanen.org

- Wprowadzenie tej zasady ułatwi rodzicom zrozumienie dziecka i siebie.

Warunki udanej komunikacji:

- informacja zostanie przekazana w języku zrozumiałym dla obu komunikujących się stron,
- przekaz pozostanie czysty od zniekształceń przez czynniki zewnętrzne,
- przekaz spotka się z odbiorem,
- informacja w założeniu będzie przeznaczona dla danego odbiorcy,
- (...)

Budowanie dobrych relacji

- Udana komunikacja sprzyja rozwijaniu satysfakcjonujących interakcji zaspakajając potrzeby: akceptacji, autonomii i kompetencji.
- Udana komunikacja pozwala zapobiegać trudnościom wychowawczym.
- Udana komunikacja pozwala łatwiej i szybciej rozwiązywać konflikty i problemy wychowawcze.

(Harry Biemans, twórca metody VIT – Wideotreningu Komunikacji)

Sztuka słuchania:

- Zaangażowanie – interesuję się tym, co się dzieje w Twoim życiu, Ty i Twoje doświadczenia są dla mnie ważne.

Celem jest:

- zrozumienie drugiej osoby,
- zainteresowanie rozmową,
- nauczenie się czegoś,
- udzielanie pomocy lub pocieszenie.

(M. McKay, M. Davis, P. Fanning, 2008)

Cztery kroki skutecznego słuchania

1. **Słuchanie aktywne:**

- parafrazowanie – to powtarzanie swoimi słowami tego, co ktoś powiedział,
- precyzowanie – zadawanie pytań, aby uzyskać pełniejszy obraz,
- informacja zwrotna – pomaga drugiej osobie ocenić znaczenie i skuteczność komunikatu.

2. **Słuchanie empatyczne** – oznacza słuchanie z odpowiednim nastawieniem – nie muszą zgadzać się ze wszystkimi.

cd. Cztery kroki skutecznego słuchania

3. Słuchanie otwarte – to umiejętność wysłuchiwanie całego komunikatu, a dopiero potem zajmowanie stanowiska.

4. Słuchanie świadome:

- porównujemy, jak dany komunikat pasuje do znanych nam faktów,
- obserwujemy i wsłuchujemy się w spójność wypowiedzi – ton głosu, akcentowanie, wyraz twarzy i postawę.

(M. McKay, M. Davis, P. Fanning, 2008)

Jak słuchać?

- Utrzymywać kontakt wzrokowy z rozmówcą.
- Pochylić się nieznacznie w stronę rozmówcy.
- Wspierać mówiącego, kiwając głową lub parafrazując.
- Zadawać pytania, by upewniać się, czy dobrze rozumiemy.
- Zadbać o właściwe warunki, by nic nie odciągnęło ani nie rozproszyło uwagi rozmówców.
- Zaangażować się w słuchanie i zrozumienie wypowiedzi.

(M. McKay, M. Davis, P. Fanning, 2008)

Komunikaty blokujące

- Udzielania rad: *Na Pani miejscu najlepiej...*
- Pocieszanie: *Wszystko będzie dobrze... Inni mają gorzej...*
- Niedopuszczanie uczuć: *Proszę się nie denerwować... to przesada.*
- Współczucie: *Rozumiem co Pan czuje... to straszne...*
- Edukowanie: *Kiedyś wyjdzie to dziecku na dobre...*
- Licytowanie się: *To jeszcze nic, ja to ...*
- Ocenianie: *Państwa błąd polega na tym... Jesteście nadmiernie troskliwi...*
- Tonowanie: *To minie...czas leczy rany.*

(I.Holler, 2011; L.Larsson, 2009; M.B.Rosenberg, 2003)

Budowanie rozwiązań

- Najskuteczniejszym sposobem dotarcia do rozwiązania jest uzyskanie opisu tego, co rodzice będą robić inaczej lub co takiego zmieni się, kiedy problem zostanie rozwiązany (*S. de Shazer, 1985; P. de Jong, I.K.Berg, 2007*).

Podstawowe umiejętności potrzebne do prowadzenia wywiadu

- Słuchanie.
- Formułowanie pytań.
- Zdobywanie informacji szczegółowych.
- Parafrazowanie.
- Pytania otwarte.
- Podsumowanie.

(P. de Jong, I.K.Berg, 2007)

Wiedza rodziców

- Dane uzyskane od rodziców są bardziej wiarygodne niż zdobyte przez badającego (*T.Hellbrugge, 1995*).
- Szczególnie w przypadku „dziecka zwiększonego ryzyka” z niejasną diagnozą - ocena szans rozwojowych w ciągu pierwszego roku życia jest bardzo trudna.
- Niejasność ta nie wynika z niekompetencji fachowców, lecz ograniczeń wiedzy o biologicznych zależnościach pojedynczych zaburzeń, a także z często zaskakujących możliwości dziecka we wczesnej fazie jego życia (*M.Aly, 2002*).

Wiedza rodziców we wczesnym wspomaganie rozwoju dziecka.

Umożliwi:

- Określenie zasobów dziecka – np. z wykorzystaniem Karty obserwacji rozwoju dziecka dwuletniego (od 24 do 36 miesiąca życia).
- Diagnozę dziecka oraz środowiska rodzinnego .
- Opracowanie indywidualnego programu wczesnego wspomagania rozwoju dziecka.
- Wyrównanie szans edukacyjnych dziecka.

Podsumowanie

- „Jeśli istnieje tajemnica sukcesu, to jest nią zrozumienie punktu widzenia innych i patrzenie na wszystko własnymi oczami”. (*H.Ford*)

Dziękuję za uwagę.

Literatura

- Aly M.: *Dziecko specjalnej troski. Pierwszy rok życia*, GWP, Gdańsk 2002
- Bobkowicz-Lewartowska L.: *Autyzm dziecięcy. Zagadnienia diagnozy i terapii*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2000.
- Bogdanowska Z.: *Rodzice a autyzm ich dziecka*, www.logopeda.pl , 2010.
- Bogdanowska Z.: *Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka – kontekst logopedyczny (w oparciu o program autorski)*, [w:] *Wspomaganie rozwoju i edukacji dziecka z zaburzeniami mowy. Wybrane zagadnienia*, pod red. L. Hurło, M. Zaorskiej, Olsztyn 2005.
- Bogdanowska Z., Kwiatkowska A.: *Współpraca z rodziną w obszarze procesu terapeutycznego*, [w:] *Płaszczyzny współpracy szkoły ze środowiskiem lokalnym*, pod red. L. Hurło, Łódź 2011,
- Gruszczyk E., Zielińska E.: *Wspomaganie rozwoju umysłowego trzylatków i dzieci starszych wolniej rozwijających się*, WSiP, Warszawa 2000
- de Jong P., Berg I.K.: *Rozmowy o rozwiązaniach. Podręcznik*. Księgarnia Akademicka, Kraków 2007.
- Hellbrugge T.: *Monachijska Funkcjonalna Diagnostyka Rozwojowa. Drugi i trzeci rok życia*. Kraków 1995.
- Holler I.: *Porozumienie bez przemocy. Ćwiczenia*. Wyd. Czarna Owca, Warszawa 2011.
- Kielin J.: *Jak pracować z rodzicami dziecka upośledzonego*. GWP, Gdańsk 2002.
- Larsson L.: *Porozumienie bez przemocy w mediacjach*. Wyd. Czarna Owca, Warszawa 2009.
- Lee C.: *Wzrastanie i rozwój dziecka*, WSiP, Warszawa 1997.
- Loebel W.: *Uwagi o wczesnej interwencji komunikacyjnej wobec dzieci z zaburzeniami rozwoju*, [w:] *Alternatywne i wspomagające metody komunikacji*, pod red. J.J. Bleszyńskiego, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006.
- McKay M., Davis M., Fanning P.: *Sztuka skutecznego porozumiewania się*. GWP, Gdańsk 2008.

cd. Literatura

- Minczakiewicz E.M.: *Normalizacja życia rodziny nadzieją i szansą na pomyślny rozwój i przyszłość dziecka niepełnosprawnego*, [w:] *Dziecko niepełnosprawne. Rozwój i wychowanie*, pod red. E.M. Minczakiewicz, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006.
- Pisula E.: *Małe dziecko z autyzmem*. GWP, Gdańsk 2005
- Pisula E.: *Wczesne wykrywanie autyzmu i efekty wczesnej terapii* [w:] *Terapie wspomagające rozwój osób z autyzmem*, pod red. J.J. Błeszyńskiego, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2005
- Pisula E.: *Dzieci autystyczne* [w:] *Dziecko niepełnosprawne w rodzinie*, pod red. I. Obuchowskiej, WSiP, Warszawa 1999
- Pisula E.: *Psychologiczne problemy rodziców dzieci z zaburzeniami w rozwoju*. Wyd. UW, Warszawa 1998.
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna Nr 2 w Olsztynie, Przedszkole Miejskie Nr 14 w Olsztynie, Archidiecezjalne Przedszkole w Olsztynie: *Rodzic na plus. Wspieranie rodziców w procesie wychowania dzieci w wieku przedszkolnym* [w:] *Wspierać i być wspieranym, cz.2, Wspomaganie szkół i placówek przez poradnie psychologiczno-pedagogiczne w wychowaniu i profilaktyce*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2008.
- Sakowska J.: *Szkoła dla rodziców i wychowawców*. CMPPP MEN, Warszawa 1999.
- Rosenberg M.B.: *Porozumienie bez przemocy. O języku serca*. Wyd. Jacek Santorski & CO, Warszawa 2003.
- *Wideotrening Komunikacji* – wybór materiałów szkoleniowych, Fundacja Plus, Warszawa 2012.
- www.hanen.org
- www.logopeda.pl
- www.logopeda.org.pl